

CRUCIAAL: DE BELEVING VAN DE EUCHARISTIE

INLEDING

Dat de kerk in crisis is behoeft geen betoog; dat geloof een crisis doormaakt is iets minder onbetwist omdat de vraag naar spiritualiteit evident is. Deze vraag naar, dit verlangen, zie ik als wezenlijk voor een hernieuwing van de geloofsbeleving in de Kerk, voor een inhaken op oud goed omwille van Spiritualiteit. Met "Kerk" bedoel ik Het Lichaam van Christus dat door kerk moet worden waar gemaakt. In Kerk ligt het persoonlijke geloofsbeleving van de gelovige ingebed in de (ge)lovende Gemeenschap, die "door Hem en met Hem en in Hem" wil zijn en doen. De kerk hanteert daartoe Gereedschap.

Voor de vraag wat geloven is hanteer ik drie stadia, gebieden (weet nog steeds het goede woord niet): het religieuze - geloof - godsdienst. Geen godsdienst zonder geloof, geen geloof zonder het religieuze. Dit - met opzet een vage term om het ondefinieerbare aan te geven - staat voor wat de mens eigen is voor zijn "Reiken naar oneindigheid"¹. Het heeft karakteristieken als het transcendente, het verheven, het mysterieuze, het heilige². Daarbij gaat het om ervaringen die de werkelijkheid overstijgen en die direct zijn zonder enige tussenkomst; als ik ineens me erover verwonder hoe het komt dat ik die bloem mooi vindt, als ineens de oneindigheid van de zee mij staande op een duintop overweldigt, of de stilte op de heide me overwelft, hoeft een ander me niet te vertellen dat ik dat ervaar. Het religieuze is een vermogen dat authentiek in de mens ligt waarmee hij vanuit zichzelf het onzienlijke vermoedt en benadert. Het vraagt naar meer, naar Spiritualiteit, vraagt om invulling van Verlangen, is authentiek op zoek naar De Geest en dus is dat wat religieuze ervaring heet wezenlijk. Uit een oriënterend onderzoek t.b.v. mijn doctoraalscriptie - lang geleden - bleek dat de Eucharistie nauwelijks op het niveau van religieuze ervaring wordt beleefd³ en - als ik het wel heb - Karl Rahner waarschuwde al dat de christen van de toekomst spiritueel is of niet. Ik herinner me "Het einde van het conventionele Christendom" uit 1966⁴ en ik vrees dat de huidige terugloop in het kerk'bezoek' dat bevestigt. Er valt daar niks te be-leven, te be-ademen; authentieke, eigen inbreng ontbreekt. Wat doe je dan in de kerk?

Daaraan moest ik denken bij het lezen van het degelijke en veel omvattende artikel "Vitale kerkgemeenschappen ter plaatse" in *Collationes* 41-1 van Annemie Dillen en anderen. Het concreet inhaakpunt staat op blz. 18: "Waar het aantal kerkgangers sterk daalt wordt het moeilijk om nog van een vitale kerkgemeenschap te spreken ...". Immers, als de Eucharistieviering blijft zoals ze nu is, zie ik geen uitzicht op vitalisering of wat dan ook. Participatie die op blz. 24 wordt genoemd ontbreekt eigenlijk. In *Collationes* jaargang 39 nr. 4 benadrukt Joris Geldhof in "De missie van de mis" terecht de samenhang tussen Eucharistie en pastoraal.⁵ Mij lijkt dat de mis voor velen de enige bron voor geloofskennis en de enige gelegenheid tot geloofsbeleving is/was. Ik ben er wel van overtuigd dat de Eucharistie dé kans tot herleving van geloof en gemeenschap inhoudt.

Ik beoog in dit artikel een vorm van Eucharistie vieren die recht doet aan de betekenis ervan en de authentieke geloofsbeleving ervan dient. Daarvoor is kennis van Eucharistie onontbeerlijk. Eerst wil ik 'Sacrament' doornemen, dan in 'Over Eucharistie' meer inhoudelijk te werk gaan en tenslotte een aanbeveling voor de viering doen. De theologie over de Eucharistie en het ambt staat niet voorop. Ueberhaupt zou het niet bij me opkomen om "Eucharistie" van Hans Meyer naar de

¹ J. WEIMA Ambo Baarn 1981.

² P. GORIS *Boek over Geloof* Gelderland Vakbladen Epe "Het Religieuze" pp. 10vv; eigenlijk zijn de vier eerste onderwerpen alle ter zake omdat zij uitmonden in geloof.

³ P. GORIS *Soms hebben we elkaar wat te zeggen* KTU 1990.

⁴ W.H. van de POL *Gisteren, vandaag en morgen* Gooi en Sticht Hilversum 1979.

⁵ Zie ook *Collationes* 39 nr. 4 *De liturgie in het hart van de kerk*

kroon te steken⁶ en het ambt blijft onaangetast. De vraag "Wat is Eucharistie?" staat slechts binnen het kader van de viering. Laten we ons ook realiseren dat zij eigenlijk niet is te beantwoorden. Stille is misschien wel het beste antwoord maar we zullen het met woorden moeten doen om de kern en de beleving ervan te raken.

Ik benader een en ander wat vrijer dan de Katechismus doet, uiteraard niet volledig en denk vanuit een pastorale hoek meer aan de geïnteresseerde leek - ook hij/zij ! - dan aan de vaktheoloog.

SACRAMENT

Sacrament van de kerk

Een sacrament is een 'officieel' heilsgereedschap van de kerk. Zij kent diverse genademiddelen als gezamenlijk gebed, een zegening, niet-sacramentele vieringen, sacramentalia, waarbij het meer gaat om 'ex opere operantis' dan 'ex opere operato', dat typisch voor sacramenten opgaat. De inhoud en ceremonie hiervan zijn vastgelegd en universeel voor de hele kerk. Ik vergelijk ze graag met tentstokken die het tentdak van de Sjechina, de Aanwezigheid dragen, het baldakijn van Zijn Heerlijkheid uit Jesaja 4,5, de Woning waarbinnen gelovigen Adem halen in de zich voortdurend aanbiedende Liefde.

Het sacrament functioneert binnen de Kerk, dient de Gemeenschap, en heeft dus een bredere basis dan een persoonlijke Godontmoeting, ook al is deze vaak sprekender dan het ontvangen van een vastgelegd sacrament. 'Kerk' impliceert Jezus Christus; wie "Jezus (is de) Christus" zegt, zegt "Kerk". Schillebeeckx noemt Hem het sacrament van de Godsontmoeting⁷, en zo ligt Zijn activiteit, heilshandelen, voorhanden. Beide elementen, Jezus Christus en Kerk, vormen samen het fundament voor het sacrament.

"Ex opere operato" en "een uitwendig teeken, door Christus ingesteld, waardoor genade wordt aangeduid en gegeven"⁸ zijn formuleringen met een ietwat statisch karakter. Er schuilt een automatisme in: de zelfwerkzaamheid van het teken geeft de genade mits het opus, de rite, rechtmatig (dus door een bevoegde) is voltrokken. Zo ligt er een oorzaak - gevolg: de betrokkene ondergaat. "Een Godontmoeting die de Kerk van Jezus Christus kent"⁹ is een dynamischer omschrijving; nu gaat het meer om een vrije actie tussen twee personen: de ontmoeter en Jezus Christus. Ont-moeten sluit een verplichting, een moeten, uit en houdt persoonlijke vrijheid in van degene die voor de actie kiest. Beide formuleringen op te vatten als onder- en bovengrens: ondergaan is ook ontvangen (alweer 'ont-': 'vangen' is niet nodig) en de ontmoeter heeft geen recht op vanzelfsprekendheid. Het begrip 'interactie' is wezenlijk en wel die tussen de Heer en Zijn volgeling maar die ook tussen de Heer en Zijn Kerk, waarbinnen de volgeling functioneert. Wat in het sacrament 'officieel' gebeurt vindt zijn vervolg in alle heilsacties van de kerk en de gelovige.

Het teken, de duidende woorden, het betekende

Zoals de bovenstaande formuleringen reeds aangeven gaat het om twee elementen, het 'zienlijke' en het 'onzienlijke', het zintuiglijk waarneembare en het slechts 'transcendent ervaarbare', het teken en het betekende. Ofschoon iedere vergelijking mank gaat - zij zijn als het ware de twee brandpunten in een ellips; de een kan niet zonder de ander, hun plaats ten opzicht van elkaar en de vectoren bepalen de figuur. Als zij door onderlinge aantrekkingskracht samenvallen, is de ellips een cirkel -of een bol- geworden waarin de onbeperkteid van het betekende geldt, de straal is oneindig: in de

⁶ H.B. MEYER *Gottesdienst der Kirche Teil 4 Eucharistie Geschichte, Theologie, Pastoral*. Regensburg: Pustet, 1989.

⁷ E. SCHILLEBEECKX *Christus, sacrament van de Godsontmoeting* 8^e druk H.Nelissen Bilthoven 1966.

⁸ Mgr. P. POTTERS *Verklaring van den Katechismus der nederlandsche bisdommen Vraag 337*. 3^e druk 1928-1931 Teulings' Uitgevers-Mij 's Hertogenbosch.

⁹ P. GORIS *Boek over Geloof* blz. 194.

Voltooiing is het sacrament (afge)ronnd en oneindig qua oppervlak - of inhoud. Nu moeten we het nog doen met wat symboliek en ritueel beduiden. Het transcendent ervaarbare ligt binnen het menselijk vermogen dat boven al is aangeduid met "Het Religieuze" en dat, al zo lang als de mens bestaat, zich uit in - in onze ogen - stuntelige, primitieve kunst, in latere kunst, spontane heiliging van een onheilsplek, zelfs in bizarre ceremonies met crematie-as. Een menselijk vermogen dat nog steeds actueel is omdat het diep in de mens ligt. Binnen de geloofsbeleving hanteert dat vermogen drie elementen: het symbool plus de rite als het *teken* en de *duidende woorden* om het *betekende* aan te geven.

Het begrip symbool verdient aandacht. Op een betekenis ladder begint het met een afspraak (rood = gevaar), een korenaar op een grafsteen verwijst naar eeuwig voedsel, eeuwig leven, het kruisbeeld in de Goedevrijdagviering doet meer dan verwijzen omdat het wordt gehanteerd en - waar het hier om gaat - de betekenis van het Brood en de Wijn, het hele verhaal eromheen, is zo groot, zo geladen dat zij als tegenwoordigstellend symbool dienen. Inderdaad 'dienen': de gelovige moge door de materie en de vorm heen kunnen kijken en de dankende en Zich aanbiedende Jezus Christus zien. Zoals men door het gips en het hout en hun vorm heen de Lijdende kan zien in het kruisbeeld, zich kan indenken, en in eigen lijden zich kan vereenzelvigen met Hem, zo intens kan eenwording met Hem op zijn woord zijn tegenwoordigheid laten ervaren. Voor de beleving van Jezus' tegenwoordigheid in het symbool heeft de benadering en verantwoording ervan vanuit Het Religieuze het voordeel dat ze aansluit bij wat de gelovige zelf zich kan indenken en niet vast loopt op het begrip 'wezen' in de transsubstantiatieleer. Mijn hoogleraar taal filosofie leerde dat de vraag "Wat is het wezen van X?" een parapluvraag is, die een aantal antwoorden oproept¹⁰. De persoonlijke betrokkenheid van de gelovige bij het symbool en de inhoud ervan bepalen zijn plaats op de betekenis ladder, zijn (geloofs)lading. Bij Eucharistie is dus het hele verhaal van Jezus' leven tegen de achtergrond van zijn inzet, lijden en dood doorslaggevend.

De rite is wezenlijk, zij is de heilige handeling die het symbool hanteert, draagt. Het uitgieten van het doopwater, het schouderklopje dat een handoplegging wordt, het heffen, het aanreiken, het bekruisen met chrisma voltrekken het opus. De tegenwoordigheid van Christus in Brood en Wijn is dus op zich geen sacrament; het uistellen van de hostie ook niet omdat het niet voltrekt wat Jezus deed. Het is meer een devotie. Met 'rite' bedoel ik de korte directe handeling, meer een gebaar met het symbool, en met 'ritus' een ceremonie die verscheidene elementen heeft bijvoorbeeld de communieritus, de uitvaartritus, een slotritus.

Even wezenlijk zijn de duidende woorden, zij geven de betekenis expliciet weer en de ontvangende kan -waar zinvol en mogelijk- daarop reageren met een bevestiging van de inhoud, van de betekenis die het geduide voor hem/haar heeft. Die reactie is niet alleen geloofsbelijdenis maar ook respons, communicatie, gezamenlijke beleving. Met die woorden wordt ook een misverstaan voorkomen waarbinnen de gemeenschap en het individu verschillende betekenissen voor ogen kunnen hebben. De betekenis van een sacrament is bijbels gegrond, de Kerk heeft haar leren kennen en geeft haar door. Alleen binnen de betekenis kan de ontvangende deel krijgen aan het doel.

Kennis hebben van de betekenis is onontbeerlijk voor de beleving van het betekende, anders is de actie van de ontvangende zinloos. Dus is het zaak dat het onderricht aansluit bij de belevingswereld van de betrokkene. Als er een zeker minimum aan zinvolle betekenis is verworven, zal het sacrament worden toegediend maar de beleving zal zich ontwikkelen al naar gelang de ontwikkeling van de persoon. Het betekende, het heilelement, de genade, vergeving, bevestiging, kracht enzovoort, dat wat Jezus Christus doet, wat Hij doet met/in de ontvangende, biedt diepgang; in de beleving van het sacrament ligt boven bedoelde dynamiek. De epiclese, het aanroepen van de Heilige

¹⁰ V. BRÜMMER *Wijsgerige begripsanalyse* Kok Kampen '75 blz. 81v en collegestof '77/'80 bij college Wijsgerige Begripsanalyse.

Geest als 'God-aanwezig' bij het voltrekken dient niet alleen om het bovennatuurlijke erbij te betrekken maar ook om Jezus' Kracht te vragen om, kans te krijgen voor steeds meer beleving.

OVER EUCHARISTIE

Het sacrament

De bijbelse grond is overduidelijk: het Laatste Avondmaal, de viering van het Joodse Paasfeest vlak voordat Jezus' lijden begon. Dit laatste geeft de indringende diepgang eraan, een soort onherroepelijk 'alles of niets', met 'alles' als invulling. Binnen de maaltijd lagen vier bekerriten en één broodrite. De broodrite bestond erin dat de tafelvoorzitter klaargelegd brood in de hand nam, het een weinig ophield en de zegenbede sprak "Gezegend, Gij, Heer, onze God, Koning van het al die de aarde het brood doet voortbrengen". De bekerrite (de derde, na het eten) bestond erin dat de hij de beker vulde, en ook een weinig ophield en een drieledige bede sprak: een zegenbede om het voedsel, een dankbede om het land (samenleving) en smeekbede om Jeruzalem (de toekomst)¹¹. Nieuw was dat Jezus bij het aanreiken van een stukje van het brood na de zegenbede aan de broodrite toevoegde "Dit is immers mijn Lichaam" en na drieledige bede bij het laten rondgaan/aanreiken (Marcus 14, 23) van de beker toevoegde "Dit is immers *mijn* Bloed dat voor u en allen wordt *uit*gegoten¹² tot vergeving van zonden". De uitnodiging "Neemt en eet/drinkt hiervan", de aanspreking "Gij, allen" en de afsluiting "Doet dit te mijner gedachtenis" leggen duidelijk de bedoeling van Jezus vast.¹³

Het sacrament van de kerk voert het "Doet dit ..." uit. Het symbool is duidelijk: het brood en de wijn. De rite is het ophouden, het enigszins heffen¹⁴ van de symbolen gedurende het uitspreken van de duidende woorden, en het eten en drinken van het Brood en de Wijn. De duidende woorden zijn eigenlijk al de zegen-, dank- en smeekbeden die in het Eucharistische Gebed liggen. Het betekende is dat de Kerk Zijn dankaanbod weer tegenwoordig stelt en zich daarbij aansluit als zij "door Hem en met Hem en in Hem" de symbolen heft en de specifiek duidende woorden spreekt "... zal Uw Naam geprezen zijn in de eenheid van de Heilige Geest ..." en vervolgens dat de vierenden persoonlijk één zijn met Hem door de nuttiging ("... in Hem..."). De slotdoxologie is de kernachtige duidingsformule omdat ze de bede-elementen van het Eucharistisch Gebed samenvat waarbij ook eerbetoon en dank om Zijn heerlijkheid hoort¹⁵; de uitnodiging tot "Neemt en eet/drinkt" sluit hierop wezenlijk aan.

De Eucharistie karakteriseren als het kruisoffer van Christus of als zijn zelfgave honoreert dus niet datgene waarmee de vierende Gemeenschap "door Hem en met Hem en in Hem" bezig is.

¹¹ Men betwijfelt wel of Jezus de derde, de smekingsformule heeft uitgesproken. Feit is dat de kerk de smeking als wezenlijk onderdeel van het Eucharistische Gebed vanouds heeft gebruikt: "Unde memores ... offerimus... ac petimus". Het E. G. wordt doorgenomen in *Boek over geloof*. Er is veel literatuur over.

¹² Het accent wordt nooit op "mijn" gelegd maar op "bloed". Zit daar een transsubstantiatiekrampje achter? Hebrreeën 10,4 het heeft over bloed 'niet van stieren' maar van Christus.

'uitgegoten' verwijst duidelijk naar de verbondsluiting op de Sinaï en ook het 'εκχυνομενον' van Mc 14,24 e.a. en het "effundetur" zijn duidelijk genoeg. In de tempel liet men vòòr het offer het bloed van het offerdier weglopen in een afvoersysteem of werd het dier geslacht in de voorhof: dat bloed werd vergoten. Maar eenmaal op het altaar krijgt ook het (restant) bloed een heilsbetekenis: on-leven verwijderend als basis voor het verbond, waarvoor vergeving aan de mens nodig is, ontschuldiging, zonde-uitwissing, verzoening, omdat anders geen verbond(sbeleving) mogelijk is. Zonder dat zit er een knik in de relatie. Op die basis, de voet van het altaar, werd het (maaltijd)offer aangeboden. 'Zonder bloed geen verbond' is een Joods adagium. Het bloed heeft nu dus een dubbele betekenis: vergeving binnen het Verbond door sprenkeling/uitgieten en Leven gevend door het drinken. Gen 49,11 noemt wijn "het bloed van de druiven".

Of deed Jezus al die moeite voor niets door zijn bloed te (laten) vergieten ?

¹³ Ik gebruik de woorden van de instellingstekst van de kerk en betrek de diverse N.T-ische teksten er niet bij.

¹⁴ Ps 116, 13 "Ik hef de beker tot dank voor uw weldaad; de naam van de Heer roep ik uit". Ons toostgebaar lijkt er op.

¹⁵ "Omnis honor et gloria" houdt meer in dan "Uw Naam geprezen".

Misvattingen

Voordat we verder gaan een paar misvattingen doornemen.

Het bekende 'breken en delen', dat nog steeds wordt gehanteerd, is ongeschikt als korte karakterisering van de Eucharistie; de rite 'breken' is al nodig voor het delen. Beter zou zijn 'danken en delen' maar ook dat is gebrekkig. Het betekende komt wat meer tot zijn recht in 'onderweg samen danken en delen, zó als Hij deed'. Het "onderweg" duidt op de toekomst-bede, "samen" betreft met Hem ("Mijn" en "mijner") en elkaar ("gij, allen"), "danken en delen" spreekt voor zich en "zó als Hij deed" geeft de intensiteit weer maar ook de persoonlijke betrokkenheid.

Dat het heffen - de kleine elevatie - de rite is bij de duidende woorden is minder bekend. Menig voorganger realiseert zich dat niet en laat soms die heffing weg omdat hij denkt dat al te hebben gedaan bij de consecratie. Maar deze zogenoemde grote elevatie dateert uit de 12e eeuw¹⁶.

De sfeer waarin dat gebeurde (ook in kolom 358) heeft het zicht op het sacrament vertroebeld. Kenmerkend is dat in de oudste anafora het instellingsverhaal ontbreekt. Het bekendste voorbeeld is wel de Didachè¹⁷. Kennelijk was het Gemeente van de Heer zijn, in zijn Geest bijeen zijn, één zijn, voldoende voor het vieren van de Eucharistie. Nu nog is waar te nemen dat men na de consecratie gaat zitten, want dan is 'het' gebeurd; men zwaait met vaandels lof toe omdat het offer is volbracht of bewijst men eer omdat de Heer is neergedaald, die er allang is, en moet belgerinkel de goede wijn omkransen. De consecratie is basis voor het sacrament, is geen Eucharistie. Zij moet niet overheersen maar dienen; ze fundeert op zijn minst het "in Hem". Bij de instelling gaat het om wat Jezus toen en ginds deed, bij het sacrament gaat het om wat de Kerk nu en hier doet.

Dat Eucharistie primair danken inhoudt werd zo'n 20 jaar geleden (her?)ontdekt. Maar omdat ik bekend was geworden met de Joodse maaltijdriten, kon ik bij de voorbereiding op de 1^e Communie van onze jongste dochter (1977) stellen dat "benedixit" (bij de instellingswoorden) niet moest worden vertaald met "Hij zegende het" (brood) maar door "Hij sprak het zegengebed" (om het brood, om het voedsel) tot de Vader; de Vader dus als erkenning van bron van leven. Aan dat danken kan iedere christen meedoen. Het Griekse woord eucharisteo betekent dankzeggen; dat is het kenwoord geworden. Danken is primair - zie de Didachè; waarmee en hoe komt daarna.

De collecte heeft niets te maken met de offerande. De combinatie met de eucharistische gaven wordt al gauw gelegd maar -merkt Meyer op¹⁸- een collecte is bedoeld voor kosten, charitas en dergelijke waaraan zelfs de niet-gelovige kan bijdragen. Geld heeft geen sacramentele waarde. Alleen de gedoopte+gevormde kan Eucharistische gaven aandragen. Het geld waarmee hosties worden gekocht leg je niet op het altaar, jouw hostie wel. Bij de collecte geef je van wat je hebt, in je hostie bied je aan (van) wat je bent.

Bezwaren

Ik waag het te stellen dat, als men wist wat Eucharistie is, er geen attractieve vormen nodig waren om publiek te trekken¹⁹ en er geen leegloop was ontstaan. Dat *weten* betreft kennis hebben én er weet van hebben, beleving. Er zijn vast wel externe sociologische oorzaken die bijdragen aan het vastlopen van de deelname aan de Eucharistie; hier gaat het om een binnenkerkelijk kader, waarin zowel het individu als de gemeenschap in tel zijn. Het idee dat "de pastoor het wel weet" spreekt niet meer.

Een voor de hand liggend en duidelijk antwoord op de vraag waarom men niet meer naar de kerk gaat is "Er valt niks te beleven". Beleven in de betekenis van be-leven, met het objectvoorvoegsel 'be-', zoals be-ademen; er is geen eigen inbreng van de gelovige want de priester doet 'het'. Er is een

¹⁶ A.M. HEIDT *Catholica* Pax Den Haag 1961 kolom 358.

¹⁷ Ook de anafora van Addai en Mari, dat uit de 3^e/4^e eeuw stamt, bevat geen instellingsverhaal maar is wel geaccepteerd als Eucharistisch Gebed door Vat.II.

¹⁸ MEYER a.w. (noot 6) blz. 344. "Das war nicht immer so (literatuuropgave) und muß nicht so bleiben"

¹⁹ De 'oranje-mis' in Didam (nl) ten tijde van het wk voetbal 2010 is daarvan een voorbeeld.

afstand tussen altaar en kerkbanken die niet origineel is, er niet hoort te zijn, omdat de Gemeenschap viert. De eerste oorzaak daarvan zie ik in de consecratie, in ieder geval in de uitvoering ervan, waarop onevenredig veel accent is gelegd. De priester spreekt de heilige woorden en in de beleving van menig gelovige is daarmee het sacrament voltrokken²⁰. De consecratiewoorden "gegeven voor u" en "voor u uitgegoten" maken het offerkarakter duidelijk maar dan gaat het om de zelf-opoffering van Jezus; het dankoffer, het sacrament van de kerk, komt bij de slotdoxologie aan de orde. Het kruisoffer, de voltooiing en waarmaking van hét dankaanbod is er altijd, wordt telkens weer tegenwoordig gesteld; het dankaanbod van de Kerk wordt telkens bij de doxologie gedaan; dat van de gelovigen wordt dan met het Zijne samengevoegd. Pas dan is dat 'het' gebeurd. De gelovige ziet de priester de woorden uitspreken gebogen over brood en wijn en zal dit als geheimvol ervaren; het is ook 'mysterium fidei', dat binnen het mysterieuze kan worden beleefd. Maar deze uitvoering bestempelt die gebeurtenis als iets alleen tussen de priester en Jezus Christus, terwijl zij in Dienst staat van de Gemeenschap. Dat komt niet tot uiting. Onbetwist zij dat Jezus Christus zijn stem leent aan de priester voor het uitspreken van de consecratiewoorden, dat deze spreekt "in persona Christi". De band tussen hem en Jezus Christus kan niet te groot zijn en het respect dat hij verdient zij dienovereenkomstig. Maar "De priester als ambtsdrager is geen 'alter Christus'; hij mag niet met Christus gelijk gesteld worden"²¹. Evenwel, als "in persona Christi" ter zake is, komt dat toch wel kortbij – vind ik.

Hij is voortgekomen uit de Gemeenschap van Doopsel+Vormsel en als ambtsdrager dient hij binnen die Gemeenschap, die als Zijn 'heilig, priesterlijk volk' haar aandeel in het aanbod hem in handen geeft, niet alleen omdat die taak hem gegund zij en hij als be-Ambte de aanwezige gemeenschap als universele "Kerk" legitimeert, haar aanbod ritueel initieert, maar ook omdat er maar één is die het brood en de beker in handen kan nemen en heffen en zodoende Christus representeert. Maar, als de Gemeenschap van Jezus Christus priesterlijk viert, is het dan wezenlijk dat alleen de ambtsdrager presidentieel de op bladzijde 4 bedoelde bedeu uitspreekt die bij *haar* vieren horen? Zijn taak en functie zijn toch ook al zichtbaar? Het is de vraag of de presidentiële functie²², die van de Joodse huisliturgie afkomstig is, nu in een veel grotere kring van vierenden en in deze tijd van 'samen Kerk zijn' zo kan functioneren omdat daardoor een actieve *deelname* van mondige en bewuste leken *wordt verhinderd*. Na Vat II is de emancipatie van het individu duidelijk ontplooid hetgeen in de kerk de mondige, bewuste, actieve leek tot gevolg had, "Samen Kerk zijn". Dan is het gezamenlijk, onder aanvoering van de be-Ambte, ritueel aanbieden van dank toch zinvol? Lumen Gentium 10 (vergelijk noot 20) vervolgt "... en in naam van geheel het volk draagt hij het (offer) op aan God". Dit kan dus heel zingevend, waardevol en inspirerend worden uitgebreid en aangepast aan deze tijd. "Volk" komt een ruimere inhoud toe. Op grond van de epiclesse over de gelovigen zij het hun gegeven ook deel te hebben aan de dank-actie. Het is de mens eigen om om te gaan met het Heilige. De voorganger karakteriseert, legitimeert, als kerkbe-Ambte de aanwezige gemeenschap als Kerk met het votum: "De genade van onze Heer Jezus Christus, de liefde van God en de Gemeenschap van de Heilige Geest zij met *u* allen", door de gelovigen beaamd. De priester biedt niet alleen aan; hij voltrekt de rite met de symbolen. De Kerk biedt aan, dus inclusief Jezus Christus, die de be-Ambte zijn stem en handen leent opdat de aanwezige Gemeenschap deel heeft en haar

²⁰ De oude katechismus zegt bij vraag 391: "Het H. Misoffer is hetzelfde als het Kruisoffer" en bij vraag 392: "Volgens de thans vrijwel algemeen gevolgde leer is de eigenlijke offerdaad alleen gelegen in de consecratie van beide gedaanten". Als de leer al niet meer zo wordt geformuleerd, het is de vraag of er is iets voor in de plaats gekomen dat de beleving van de gelovige inspireert. Is de visie dat de Eucharistie primair danking is algemeen? Vat II, 1965, zegt in Lumen Gentium 10: "... in de persoon van Christus voltrekt hij het eucharistisch offer...". Is er veel verschil met 1930? De tekst is uit Mgr. P.POTTERS *Verklaring van den Katechismus der nederlandsche bisdommen* 3^e druk 1928-1931 Teulings' Uitgevers-Mij 's Hertogenbosch.

²¹ Bovengenoemd artikel in *Collationes* jaargang 41 nr.1 blz. 22.

²² Indirect is die functie zelfs vastgelegd binnen een kader van recht. CIC canon 907.

deelname uitspreekt begeistert met zijn Stem. Typisch bij de dankrite houdt "Kerk" in Jezus Christus, priester en gelovigen als één geheel, Het Lichaam ten voeten uit in een "eeuwigdurend dankaanbod aan de Vader". (Schillebeeckx)

Hoe een en ander zich zo heeft ontwikkeld is moeilijk na te gaan; pauselijk hofceremonieel, feodaal staatbestel, klerikalisme, kennistekort van de leek, institutionalisering enzovoort zullen wel bijgedragen hebben aan een doorgevoerde visie op het ambt²³, de vraag is nu of de huidige uitvoering van de Eucharistie nog wel aan de *oorspronkelijke opzet* beantwoordt; als iets de kerk moet inspireren is het immers de Eucharistie. In de Didachè functioneert de maaltijd, redelijkerwijs een liefdemaal, als gemeenschapselement; in de evangeliën heeft de Eucharistie twee kenmerken meegekregen: "Doet dit tot Mijner gedachtenis" en de voetwassing: 'Eucharistic Community', Gemeenschap, die heel gedienschtig tot uiting kan worden gebracht.

Wellicht is het verhelderend te bedenken dat symbolen als chrisma en water *apart* worden gewijd, vóór de viering, en brood en wijn gedurende de viering omdat dit deel uitmaakt van het sacrament. Jezus deed zo binnen dat kader en zei dat wij het ook zo moeten doen. Er is dus eigenlijk geen sprake van toediening door een be-Ambte aan een lid zoals bij de andere sacramenten. Nu is het 'aanvoeren' van, het voorgaan binnen de gemeenschap primair.

Binnen dit sacrament liggen twee bewegingen: we danken (de Vader) met wat we (van Christus) krijgen. Daarin zijn de gelovigen, de priester en Jezus Christus nauw verbonden, is er samenwerking. Bij de andere sacramenten kan men zeggen dat Jezus Christus doopt, vergeeft, zalft; nu biedt Hij aan samen met de zijnen, niet alleen. Nu dus geen toediening maar meer een doel: in de Eucharistie functioneert de (universele) Gemeenschap intern. Lumen Gentium 10 vervolgt: "De gelovigen van hun kant doen door hun koninklijk priesterschap *actief* mee aan het aanbieden van de eucharistische offergave." Hoe dat in de Eucharistische ritus gebeurt wordt niet beschreven. Gezien het woordgebruik neem ik aan dat men bij dat "aanbieden van de eucharistische offergave" op de Eucharistie doelde - de offerande was ook toen geen uitbundige ceremonie - maar als de gelovige het moet doen met het uiten van acclamaties²⁴ en staan of knielen en dergelijke wordt hem/haar de ter zake doende dank-actie onthouden. Ook Sacrosanctum Concilium noemt *de actieve deelname* herhaaldelijk. In 48 "... aan de heilige handeling": dan ligt de 'gratiarum actio' voor de hand. Het koninklijk priesterschap is gediend met en blijkt uit de rite plus duidende woorden, die de mens als stoffelijk wezen nu eenmaal beide nodig heeft om actief eigen inzet aan te bieden en deel te krijgen aan Zijn Inzet. De inbreng van de gelovige komt vanuit zijn/haar inzet voor een goede samenleving en/of voor de kerk en/of vanuit het persoonlijk vlak. Wezenlijk voor de Christen. Laat de Geest, die in de epiclese over de gemeenschap wordt afgeroepen, haar op non-actief bij het aanbieden?

Iedereen die zich inzet voor de Kerk is dank waard en -nogmaals- de band tussen Jezus Christus en de priester zij hem tot dienst bij het Dienstwerk maar onze huidige kennis over (het onderbewuste in) de psyche legt onontkoombaar de scherpe vraag bloot in hoeverre *eigendienst*²⁵

²³ Tekenend is de pauselijke erkenning 'Pro ecclesia et pontifice' uit eind 19^e eeuw. Nu geldt dat de pontifex bij 'kerk' is inbegrepen; als men 'kerk' zegt, is dat inclusief de pontifex. Vroeger stond deze kennelijk apart; nu leidt hij binnen de kerk. Het ontwerp van Lumen gentium begon met de hiërarchie van de kerk; dat is gecorrigeerd. 1960. Hoogwaardigheidsbekleders in vol ornaat afgebeeld naast het kruis is wel verleden tijd maar geeft een beeld van Jezus-zelf-zijn-kruis-sjouwend niet beter weer waar het om gaat dan dat van de priester die de hostie hoogverheven hanteert bij de grote elevatie na de consecratie?

²⁴ Die soms nauwelijks contact met de betreffende tekst hebben; zie E.G. XI.

²⁵ Het is best wel een kunst, zo niet een charisma, om niet de teneur te aan te houden van het oude offerande-gebed "hanc oblationem quam *ego*, indignus famulus tuus, offero tibi Deo *meo* vivo et vero pro ... peccatis ... *meis* et omnibus circumstantibus ... ". Het 'wij' van de huidige offerandebeden, "... hebben *wij* ontvangen. Aan U dragen *wij* op ...", past beter maar de afsluiting ervan: "Bidt, broeders en zusters, dat *mijn en uw* offer ..." wijkt af. "*Ons* offer" is meer ter zake, terwijl het antwoord "uit *uw* handen ..." juist moet blijven staan omdat de priester zo door de gemeenschap terecht wordt erkend als de initiator gratiarum actionis.

meespeelt bij het in Dienst staan - de wel zo nuttige vraag, die ik ook heb moeten leren: "Wat is jouw belang?" - met een neerslag in liturgische voorschriften als gevolg. Een harde vraag voor de gediensstige maar wel ter zake -behoudens waar 'in persona Christi' functioneert- want menselijke onvolmaaktheid van de kant van de clerus kan de deelname van de gelovige gemeenschap aan de Eucharistieviering hinderen. Die vraag geldt ook voor de vrijwilliger en het zangkoor, maar omgekeerd ook voor de gelovige die niet weet dat omgaan met het heilige een menselijk vermogen is, de mens eigen, en dat overdraagt, overlaat aan de be-Ambte. Staat hij dan niet in dienst van eigen onvermogen? Hij is receptief in plaats van actief, terwijl juist een wisselwerking wezenlijk is, en ik zie een fijn, hoogheilig gevoel niet als kenmerk van het heilige. Ik vrees dat de kans groot is dat de Tridentijnse uitvoering van de Eucharistie zo functioneert,

inclusief - psychologisch gezien - de mogelijkheid van compensatie van een gemis aan een reële, 'harde', ritueel uitgevoerde, eigen inbreng door het verhevener nog verhevener te maken en te hanteren - tot het helemaal onbereikbaar wordt. Juist in de rite+duidend woord neemt de gelovige deel en krijgt hij/zij deel aan het Geheim, gaat hij/zij het Geheim binnen. Nemen we dit serieus; "als iemand erkent dat Jezus de Zoon van God is, woont God in hem en woont hij in God"²⁶ en andere teksten zijn gerijpte gedachten die de *waarde en de waardigheid* van de gelovige weergeven en ik zie niet waarom hij/zij dat niet ritueel tot uiting brengt, bevestigt, ervan geniet bij het dankaanbod samen met Hem. Als Ignatius van Antiochië de Eucharistie medicijn (der onsterfelijkheid) noemt, is dan een associatie met de zieke knecht van de centurio gerechtvaardigd? Is waardigheid dan ter zake? Het "Heer, ik ben niet waardig", dat pas in de 10^e eeuw verschijnt²⁷, is een benadering vanuit een min-positie, die niet beantwoordt aan de uitnodiging van Jezus. Zie Zacheüs. Niks te waardigheid. Theologisch moet het ook kloppen: met het puntje op de i zal de zieke ziel nu eerst gaan biechten. Het geloof (van de centurio) is niet ter discussie voor wie die deel neemt aan de Eucharistie. Wie is wel waardig vanuit zichzelf? Enige verdienste? Alleen het idee al. Ook de zaak niet omdraaien: de honderdman vroeg eigenlijk aan Jezus om bij hem te komen. Bij de Eucharistie nodigt Jezus uit, ons de zijnen, die hij kent, voor wie hij al die moeite deed, en dan is waardigheid geen vraag meer²⁸; we zijn het waard. Zacheüs had geen enkele bedenking, integendeel, oergezond.

Bezwaarlijk is ook de *onderbreking* tussen het heffen+uitspreken en het nemen+nuttigen. Er zijn redenen aan te voeren hoe dat zo is gekomen maar de vraag is nu of de huidige uitvoering van de Eucharistie²⁹ nog wel aan de oorspronkelijke opzet beantwoordt zoals die bijvoorbeeld blijkt uit de Didachè, waarin de stap van (Joodse) huisliturgie naar gemeenteliturgie reeds is gezet. Na de bekerceremonie volgt meteen de uitnodiging. Ik meen dat alles wat nu tussen de slotdoxologie en de uitnodiging staat de beleving stoort. De spanning valt weg doordat twee ritussen worden gescheiden die in opzet bijeenhoren. Het is juist inspirerend als de gelovige ervaart dat hij/zij de hostie nu weer in handen krijgt, die geheiligd op Zijn woord door de priester zo juist is geheven. Die ervaring kan er in bestaan dat hij/zij zelf be-leeft en nu wordt be-leefd door Jezus Christus.

²⁶ 1Joh 4,15.

²⁷ *Liturgisch Woordenboek* blz. 556; J.J. Romen & zonen 1958-1962. Waarin ook een ontwikkeling is vermeld.

²⁸ Bovendien, "waardig", "dignus" is een interpretatie. Het Griekse 'ικαρος heeft de notie van 'geschikt', op één lijn. De honderdman zegt als 'heiden' dat hij niet van Jezus' 'soort' is. Niettemin durft hij, waarover Jezus zich verbaast. De Willibrord vertaalt Mt 3,11 en 8,8 ook niet met waardig.

Maar ueberhaupt, als we niet waardig zijn, zijn we toch wel Zijn moeite waard. Als ik het percentage van zonde, zondaars, onmacht, vijand, duisternis, blindheid, kwaad e.d. in de gebeden van het Getijdenboek bezie (vooral in de veertigdagentijd), lijkt het alsof Jezus al die moeite voor niets heeft gedaan. Zelfs het tweede gebed van de Kerk moet het ontgelden; de schitterende teksten van Gabriël en Elisabeth worden met zondaars besmet. Liever: "Heilige Maria, moeder van God, inspireer ons en sta ons bij in iedere nood". Als er iemand geïnspireerd werd was zij het.

²⁹ Een kenmerkend incident zag ik in een tv-uitzending in een Franse kathedraal: de priesters braken het communie uitreiken af omdat de bisschop, die waarschijnlijk het geheel niet overzag, de viering voortzette.

Dat die hostie redelijkerwijs door een andere, mede-gelovige (met een gulden grijpertje) op de schaal is gelegd dient de Gemeenschapsbeleving.

Evenwicht en zorgvuldigheid in liturgische kleding, (hof)ceremonieel en ritueel moet de aansluiting bij het verhevene dienen. Te grote ijver verteert het huis, of beter: het kruis. Ook een hoffelijk gekleed zangkoor kan storen. Een heilig gehanteerd missaal met daarin het papiertje met een af te lezen tekst is een verheven leugen. Grootceremonieel zij voorbehouden aan de viering van een groot feest. Ook bewieroking kan te veel worden en *overbodig* zijn net als de handwassing bij de offerande³⁰. Waaraan heeft de priester zijn handen vies gemaakt? Een reinigingsduiding omwille van het heilige ontbreekt, als dat al wordt beoogd. Een rituele reiniging past wel bij het begin van de offerande. Handwassing heeft directe zin in de tropen voor het uitreiken van de Communie; een daarbij passend gebed kan dan beter een extra betekenis, meer bezinning bieden.

AANBEVELINGEN

Hoofdzaken

Zoals uit het bovenstaande al blijkt moet de offerande in ere worden hersteld als inbreng van de individuele gelovige. Het gebeurt nu ook wel maar de ceremonie is karig. Ik stel me voor dat op een centraal in de kerk opgestelde en 'gedekte' tafel hosties liggen waarvan de gelovige er een op een schaal legt met duidende woorden. Deze kunnen leesbaar geschreven staan als voorbeeld maar de gelovige kan ook met eigen woorden duidelijk maken wat hij/zij bedoelt met die rite. Los van de collecte – erna - wordt de schaal onder een echt en gezamenlijk offerandegezang/-gebed naar voren gebracht en de priester c.q. diaken in handen gegeven. Er is dus een dubbel teken: de rite met de hostie, die de *individuele* gelovige zelf als symbool duidt en op de schaal legt, en het naar voren brengen (προσφέρειν) van al die symbolen door enkele leden van de *gemeenschap*, opdat de priester ze 'omhoog' zal brengen (αναφέρειν), zal opdragen via de oude zegenbeden "Gezegend zijt Gij ...aan U dragen wij op ...", die te vaak onhoorbaar zijn. Nu ligt ieders aanbod op tafel, op de pateen. Meyer behandelt die visie ook³¹.

De *gemeenschap* bidt samen met de voorganger staande -"Verheft uw hart!"- de prelatie als haar deelname aan de lofprijzing, die één element van de bovenbedoelde beden is, met het 'Heilig, Heilig' als vaststaande onderstreping, een eeuwig refrein. De prelatie is daarvoor geschikt omdat ze een concreet en duidelijk deel van het Eucharistisch Gebed is. Dit gaat in tegen de traditie van een presidentiële uitvoering ervan maar zo vreemd is dit niet want de prelatie heeft - zeker in de West-Syrische anafora zoals in de Jacobusanafora³² - het karakter van de *algemene* lofprijzing van de eerste twee b^erachōt van het Joodse Achttiengebied³³ die worden gevolgd door de derde, concluderende b^eracha met een drievoudig "Heilig". In onze parochie werd het juist als feestelijk ervaren dat de *gemeenschap* samen met de priester op zijn uitnodiging staande de prelatie bidt en de teleurstelling was duidelijk toen dit werd teruggedraaid. Als klaarblijkelijke inbreng van lofprijzing van de *gemeenschap* zij dit voldoende. De canon van het Eucharistisch Gebed mag best in een zekere rust ademen, hetgeen het geheim dient. De andere delen als de instelling, de epiclesen en de algemene en strikte³⁴ anamnese liggen bovendien typisch binnen het ambt omdat zij meer met 'van Boven af' te doen hebben (de beweging 'krijgen') dan naar Boven toe aanbieden (de beweging 'danken') en meer Tegenwoordigheid oproepend van aard zijn dan in Tegenwoordigheid functionerend.

³⁰ Meyer a.w. (noot 6) blz. 343 is ook terughoudend: "Dabei sollten diese Gesten, die für den Ablauf und die Struktur nicht notwendig sind, so wie es die Inzensierung schon ist, fakultativ sein.

³¹ A.w. (noot 6) blz. 343v par. d) *Fragen zu Struktur und Bedeutung*.

³² H.WEGMAN *Geschiedenis van de christelijke eredienst in het Westen en het Oosten*. Gooi en Sticht b.v. Hilversum 1976 blz. 69-71.

³³ Dit wordt door de Jood dagelijks gebeden. B.Folkertsma-stichting voor Talmuda 1978.

³⁴ H.WEGMAN a.w. blz. 100: Unde memores offerimus = Van waaruit -nl. de instelling- gedenkend bieden wij aan.

Bij de consecratie spreke de priester de consecratiewoorden niet uit gebogen over de hostie en de kelk maar sprekend naar en de symbolen tonend aan de Gemeenschap zó als Jezus deed. Het geheim van het betekende, de transsubstantiatie, is er niet minder om en de heilslading voor de vierende Gemeenschap als zijnde het Lichaam van Christus wordt daardoor gekentekend, aangereikt aan de vierenden. Zo wordt duidelijk gemaakt dat hun mysterie op het altaar ligt³⁵. Dat moge doordringen. Een bevestigend "Amen" van de gelovigen op de instellingswoorden, zoals in de Jacobus-anafoor, sluit daar goed op aan. Als de priester daarbij bescheiden toont, meer richt naar de Gemeenschap dan heft, wordt het verschil met de rituele heffing bij de slotdoxologie zichtbaar.

Bij het einde van het Eucharistisch Gebed bieden allen onder aanvoering van de priester (in Dienst van de Kerk³⁶) staande met heffende, niet vastgenagelde handen Het Aanbod aan aan de Vader "Door Hem en met Hem en in Hem". Ieders aanbod, een gemeenschappelijk aanbod, waarmee Jezus Christus Zijn Aanbod heeft verbonden, ligt in de hostie en de kelk die de priester hanteert. Zo functioneert de slotdoxologie als de (deel)rite van het sacrament van De Kerk, van de actueel vierende Gemeenschap, als uiting van het algemeen priesterschap van de gelovigen, als onderstreping van de geestelijke eredienst van het priesterlijk volk. Dit moge inspireren. Als de be-Ambte alleen 'in persona Ecclesiae' doet, wordt dan het lijfelijk aanwezige vierende Lichaam van Christus niet veronachtzaamd?.

Direct na de slotdoxologie volgt de uitnodiging tot de Communie. De priester spreke dan het vreugdewoord van de Kerk zonder zonde- of onwaardigheidnotie maar met elementen als heiligheid³⁷, liefde en goddelijk Leven: "Komt, geheiligde zusters en broeders, neemt van de Liefde(gaven) eet/ drinkt het voedsel voor uw Leven in Hem", terwijl hij de grote Hostie breekt (of erna). Nadat hij zelf (c.s.) - s.v.p. onder stilte - heeft genuttigd, gebruike hij niet de aanreikingsformule "Het Lichaam van Christus" als duidend woord maar "Mijn Lichaam voor u", direct en actualiserend, dus "in persona Christi" zoals bij de consecratie. Bij het aanreiken bedient Jezus Christus zich ook van diens stem en hand zodat iedere volgeling van Hem ook in deze rite Zijn Aanwezigheid direct en persoonlijk moge ervaren. Dat ligt typisch in het ambt³⁸. Zelfs in de uitnodigingsformule kan "Mijn" en "in Mij" worden gebruikt. Laat het een nieuwe gedachte zijn, ze is er niet minder waar en inspirerend om - dacht ik. Ook dit moge doordringen. Binnen het sacrament staat dus bij het heffen het Gemeenschapselement meer op de voorgrond en bij het aanreiken en aannemen meer het persoonlijke element.

Op die manier kunnen de vier op pagina 1 genoemde kenmerken van het religieuze worden aangesproken en hun bijdrage leveren aan de beleving - inbrengen en ontvangen - van de Eucharistie als religieuze ervaring, die een geloofservaring wordt/is. Het zal voor de een een blijde zaak zijn, voor de ander een risico (je moet maar durven), een derde zal voorzichtig moeten zijn. Er zijn mensen die zoveel in hun 'beker' hebben dat zij dit echt niet in een keer kunnen aanbieden. Moge dit aan hen uitzicht bieden³⁹.

Nevenzaken

Bij de opening van de viering kan de priester natuurlijk vanuit zijn ambt zeggen "Ik heet u welkom" en "De genade van O.H.J.C ... zij met u allen". Maar als hij een 'wij' gebruikt in plaats van het "ik", roept hij gemeenschapsbesef op, zijn eerste taak, een charisma. Als hij eerst de gelovigen vraagt om een stil persoonlijk gebed om/tot de H.Geest, "dat Die ons één maakt opdat Hij in ons midden kan zijn", en daarna pas het votum zegt "... zij met ons allen", dan is de Toon gezet, nestelt zich het

³⁵ Volgens Augustinus' preek 272.

³⁶ In plaats van de term "in persona Ecclesiae" omdat het niet voor de hand ligt de Kerk als persoon te zien. Duidelijk blijve dat de priester de vierende gemeenschap als sacramentele Kerk legitimeert.

³⁷ Slot van de Didachè: "Als iemand heilig is moet hij komen, zo niet laat hij zich bekeren". Het heilig zijn is niet ver weg en wordt verondersteld.

³⁸ De diaken of leek kan bij het aanreiken dus niet "Mijn Lichaam voor u" zeggen; bescheidenheid siert dan. Het onderscheid dat dan blijkt laat het gegeven onverlet.

³⁹ Kundige pastorale begeleiding is hiervoor onontbeerlijk. Zie *Boek over Geloof* blz. 271.

Mysterie, ontwaakt de Gemeenschap, hetgeen doorgroeit tot het 'door Hem en met Hem en in Hem'. De be-Ambte staat zo typisch in Dienst, zo draagt hij Gezag. Een "Zegene *ons* de Almachtige ...", terwijl hij het teken maakt, doet ook niets af aan zijn Dienstwerk. Zie noot 22.

De schuldbelijdenis klinkt overdadig voor de nuchtere noordeling met betekenisinflatie als gevolg. Laat een algemene verootmoediging⁴⁰ bij het begin en één specifieke (liever in een plus-houding, zonder onmacht of schuld: "Vertrouwend op Uw grootmoedigheid vragen wij ootmoedig ...") bij de offerande voldoende zijn omdat ze eerlijk worden gezegd. Het idee 'drempelgebed' waarin een drievoudig "Heer, ontferm u" goed functioneert, is meer ter zake; we gaan naar Binnen.

Het oorspronkelijke "... en vrede op aarde aan de mensen van goede wil" heeft meer inhoud dan "... aan de mensen die Hij lief heeft". Het moet echt van twee kanten komen.

In het antwoord "en met uw geest" ligt het accent op "uw"; dan wordt de geest van de gelovige niet uitgesloten en ligt een misverstand over de persoon van de priester niet voor de hand. Dat "Hij is onze dankbaarheid waardig" een overwaardering inhoudt van menselijk vermogen wordt niet onderkend⁴¹. Beter is het Latijn goed te vertalen, de aloude tekst, "*Het* is waardig" dat wij het doen, namelijk Hem lofprijzen. Dat "*vergoten*" geen koppeling aan de verbondssluiting op de Sinai inhoudt is in noot 12 reeds gezegd.

Eenheid van taal is wel zo bevorderlijk. Het Kyrië en Gloria kunnen zo nodig nog in het Latijn worden gezongen maar het 'Heilig, Heilig' niet omdat het Eucharistisch Gebed in de landstaal wordt gebeden, ook niet als de vaste gezangen meerstemmig worden uitgevoerd. Het argument van 'de vaste gebeden/gezangen zijn in het Latijn' gaat niet meer op omdat vroeger alles in het Latijn werd gebeden en nu niet meer. Hetzelfde geldt voor de prefatie, zij is een wezenlijk onderdeel van het Eucharistisch Gebed. Het idee dat een acclamatie in het Latijn moet omdat dat de eenheid van de kerk symboliseert is niet geldig; die eenheid ligt meer in hetgeen wordt gedaan. Als daarvoor zo iets nog nodig is, overtuigt dat doen kennelijk niet.

Bij grote groepen zal het wel niet praktisch zijn om het offeranderitueel aan het begin van de Eucharistieritus te houden. Ofschoon - tijd nemen voor de Eucharistie is niet verkeerd. Dan zou het leggen van een hostie op de schaal of diverse schalen door de gelovige bij het binnenkomen moeten plaats hebben. Maar dan op een of meer plaatsen in een entourage die recht doet aan het belang van die rite en de intentie van de gelovige.

De Eucharistieritus beginne met de vredeswens (Milanese liturgie) voordat de hosties worden aangedragen, hetgeen niet in onvrede kan gebeuren en niet in zonde maar in geloof.

De ervaarbaarheid bij de nuttiging is op zijn minst belangrijk, zo niet wezenlijk. Een gezonde mond vraagt om een duidelijk stukje Brood. Het dopen van een hostie in de Wijn is karig; waarom niet een flinke slok, die niet uit één beker genomen hoeft te worden - men accepteert toch ook 'losse' hosties die niet van een grote zijn afgebroken? Wanneer het aantal deelnemers meer dan bv. twaalf is of bij een ander criterium, zijn kleine bekertjes denkbaar en zinnig. Die ene beker waarover Paulus spreekt is natuurlijk zinvol maar wordt de betekenis waar het om gaat soms opgegeven wanneer het aantal deelnemenden of een andere oorzaak dat fysisch niet redelijk haalbaar maken? Zo'n groot brood dat allen er een stukje van kunnen krijgen lijkt me lastig en niet drinken omdat die beker te klein is lijkt me geen goede reden. Een 'slurp' via een lepel of een zuig met een rietje of een dip met een hostie zijn ook maar noodoplossingen, geven niet de ervaring van drinken; dat meer is dan mond-contact met de 'materie' - het gaat om een rite. Het gegeven dat bekertjes op het altaar erbij worden betrokken, erbij horen net als te consacreren hosties, geeft toch wel de betekenis aan? Ik pleit niet voor altijd drinken van Wijn maar het kan wel eens heel inspirerend zijn en troostend.

⁴⁰ Bij 'deemoed' denk ik aan een gebogen hoofd dat alleen maar afwacht, bij 'ootmoed' verwacht dat hoofd al.

⁴¹ Bedoeld is -lijkt mij- "onze lofprijzing *waard*". Maar 'waardig' klonk toen bij de vernieuwing van de liturgie deftiger. Taalinflatie. 'wetgeving' klinkt wel veel beter dan 'wet' maar duidt op de totstandkoming ervan.

Dat zeker met de zin "Water en wijn worden één; Gij deelt ons mens zijn en neemt ons op in uw goddelijke leven", die in de huidige vieringen dankzij onkunde nogal eens door een gezang of muziek onhoorbaar wordt, hoewel ze bol staat van mystiek. Als het uiteraard onmisbare collectelied toch weer wat te lang duurt, kan de voorgang wel even wachten? Dan duurt zo'n viering 55 seconden langer. Als de situatie het toelaat, zal ook het mengen van wijn met een ietsje water door de priester of diaken in een 'eigen' bekertje voor de betreffende persoon zeker met betekenis geladen zijn.

Als afsluiting van het ter Communie gaan kan het Onze Vader door allen zinvol worden gebeden samen met Hem die in ons verblijft. Het idee dat "ons *dagelijks* brood" op de Eucharistie duidt is wel vroom maar men kan dat niet stoelen op het evangelie. Het Onze Vader heeft geen plek in de *wekelijkse* Sjabbatviering, waaruit de Eucharistie is voortgekomen. Jezus zal dat niet hebben bedoeld en zo wordt aan de Joodse houding om te bidden voor dagelijks eten en drinken geen eer aangedaan: "De aarde gaf ons haar vruchten de zegen van onze God", zegt Ps 67.

Het Agnus Dei is overbodig, de vroegere uitgebreide Broodbreking bestaat niet meer; het is bovendien geen vreugde-uiting ten dienste van het nuttigen. Ook zij staat in een apologie-houding die onvruchtbaar is en even overdadig overkomt als een driewerf mea culpa. Eigenlijk weet ik geen plek in de viering waar het Agnus Dei zinvol is. Om ontferming wordt al in het begin van de viering gebeden. De aanzet tot de Communie ligt in het Eucharistisch Gebed, niet in een toevoegsel. Ook bij een ziekencommunie past een positief woord beter. Mijns inziens heeft "Lam" bij de nuttiging alleen zin als 'Paaslam', voor ons geslacht, een maaltijdgedachte. Zinvol bij het aanreiken van de hostie.

Wanneer het nuttigen van de omstanders op het altaar wat langer duurt, zal een korte acclamatie zin hebben als zij ook een dankelement behelst. Zij moet de 'stilte' bij nuttigen niet hinderen⁴² maar het plechtig moment steunen.

Stiltes kunnen heel goed functioneren omdat ze ruimte bieden voor beleving, verwerking, ruimte voor het mysterie: na de overweging, direct na iedere voorbede, bij de epiclesen, gedurende het nuttigen aan het altaar en vooral na het ter Communie gaan. Dan kan de priester ook even bezinnen en kan de stilte uitgroeien naar een ingetogen en uitgesproken Onze Vader. De viering heeft nu nog te veel het karakter van het uitvoeren van een programma zonder rust/stilte, wat niet het mysterie dient. Ik vind stilte wezenlijk voor de beleving.

Een zangkoor zingt graag maar laat het zijn dienende taak niet uit het oog verliezen, anders scheidt het ook afstand. Het koor staat in dienst van de liturgie en van de vierenden, moet geen beslag leggen op hun plaats of een eigen invulling hanteren die niet aansluit bij de liturgie op dat moment. Het is de vraag of een uitgebreid meerstemmig Kyrië en Gloria inspireert, het (aan)horen is hoogstens receptief terwijl het gaat om een expressieve uiting namelijk smeken en lofprijzen. Het 'Heilig, Heilig' is een onderstreping van de pefatie door alle vierenden. Onder het ter Communie gaan is passende muziek ter zake, na het Onze Vader passende zang ook, maar de tijd hoeft niet vol gezongen te worden. Het zingen van de tussenzang, doorgaans een psalm, van de betreffende viering is een must omdat zij bij de lezingen hoort. Vroeger kon niemand meezingen in het Latijn. Nu is zij dé gelegenheid voor inspirerende voorzang en expressieve beleving. Mooi gezang kent en dient het verhevene.

AFSLUITING

De tekenen zijn overduidelijk. Daarop inhaken is noodzakelijk voor het voortbestaan van de kerk. Een idee van 'Gideonsbende' strookt niet met haar wereldzending, haar universele karakter. Paus

⁴² In onze parochie zongen we dan in een gevleugelde melodie met syllabische zetting: "Brood ons gebroken, God Zich erbarmend, vrede voor mensen, tastbaar geheim" bij het uitdelen van het Brood en "Godslam geofferd, goddelijk Aanbod, éénmakend delen, dank van Gods Volk" bij het laten rondgaan van de Beker. Deze korte en indringende acclamaties stoorden de stilte niet, in tegendeel. "Goddelijke Aanbod" heeft twee betekenissen: het aanbod van de Vader aan ons dat wij door Hem en met Hem kunnen doen en ons Dankaanbod aan de Vader dat wij in Hem doen.

Benedictus XVI heeft op vrijdag 6 mei jl. tegen de deelnemers van het negende internationaal congres voor liturgie gezegd dat er een duidelijke band is tussen liturgische vernieuwing en de vernieuwing van het kerkelijk leven⁴³. Hoog tijd. Ook de gunstige.

Het gaat niet alleen om de uitvoering van de Eucharistie ook om de kennis er van. Dit zal onderdeel moeten zijn van de her-evangelisatie. Op 30 mei jl. kwam de pauselijke raad voor de bevordering van de nieuwe evangelisatie bijeen; de paus schetste een somber overzicht van de huidige situatie: de crisis die de samenleving treft spaart het geloof en de religieuze gevoelens niet. "De tijden zijn veranderd"⁴⁴. Et nos mutamur in illis. "in": onherroepelijk. "nos": de kerk ook, wel met behoud van het goede, want Het Lichaam verandert niet.

Menig 'oudgediende' van de kerk zal hiermee niet zomaar overweg kunnen; jongeren zullen eerder enthousiast zijn, maar de oudere heeft ook recht op inspiratie, beleving. En op kennis. Ook als dat recht onwennig is. Maar omgaan met het heilige is de mens eigen. Is desnoods te leren.

Anders durven denken vraagt soms moed. Misschien is die wel onontbeerlijk, omdat/als het teruggaan tot de oorspronkelijke uitvoering van de Eucharistie verder gaat dan Benedictus met het "Reform der Reform" bedoelde. Ik zie geen wezenlijk verschil qua inhoud of de beleving en inspiratie. Want het gaat niet meer om wat na Vat II ten onrechte is binnengesloten maar om wat na -laat me zeggen- de Didachè/Traditio Apostolica het aandeel van de gelovigen in de beleving van het sacrament is gaan (ver)hinderen. Wat sindsdien aan de uitvoering van de Eucharistie is toegevoegd zal toen en daar wel zinnig en goed bedoeld en overdacht zijn geweest maar -met excuses- het functioneert nu kennelijk niet meer. Als de kerkleiding dat inziet, hoeven we niet te wachten op "... dass von lebendig Glaubenden und Feierenden ein Impuls ausgeht" - de bevestiging van Echtheid - en wordt het "Wenn daraus dann ein Art Bewegung von innen her entsteht und nicht einfach von oben übergestülpt wird, dann wird es kommen" spoediger vervuld.⁴⁵ Ook hier heb ik het gevoel van 'nu of nooit'.

Piet Goris

2 februari 2013 – mei 2019+

Piet Goris (1929) doctoraal theologie KTU 1990
is 26 jaar als vrijwilliger actief geweest in de Martinusparochie te Epe
op het terrein van catechese, pastorale zorg en liturgie
en auteur van het Boek over Geloof en het Kleinboek over Geloof.
Een verkort artikel: [Te be-leven](#) in [www.overgeloof.info](#)

Summary

In the crisis in the catholic church one element offers hope: the quest for spirituality. An original property of the human being is his "reaching for infinity", 'the religious', that has marks such as the transcendence, the sublime, the mysterious, the sacred or the holy - all some vague terms because they are hard to define due to their transcendental character, nevertheless obviously experienced. This property should be used in order to reach the authentic experience of belief in the Eucharist, authentic Spirituality.

The core is that the believers have their own contribution to the offer and are real participants to the sacrament; the community celebrates its sacrament. The sacrament is studied and its rites are analysed. Proposals are made, misunderstandings of present perceptions are mentioned and objections are made against the current realisation.

Willingness to teach, to learn and to consider is necessary to preserve The Church, The Body of Christ. Going about with the holy is a human own way.

⁴³ RKnieuws.net 6 mei 2011.

⁴⁴ RKnieuws.net 30 mei 2011.

⁴⁵ BENEDIKT XVI *Gott und die Welt* Ein Gespräch mit Peter Seewald Goldmann München Neuausgabe 2008 pag. 398.